

KOVÁCS ANTÓNIA

Bevándorlási politika - bevándorolt kisebbségek Braziliában

*„Bevándorlónak lenni annyi, mint kétszeresen embernek lenni; Jó
érzéssel és bátorsággal megáldva élni Isten birodalmában.”*

Prof. Olavo Baptista Filho

Időszak	Bevándorlók	Kivándorlók	Vándc
1872-1890	712832	142566	
1891-1900	1129317	225863	
1901-1920	1446081	506128	
1921-1940	1146456	286614	
1941-1950	119532	12298	

**A bevándorlás
kezdeteitől a második
világháborúig (1808-1945)**

Brazília a 19. századtól
kezdve célja az európai és

ázsiai kivándorlásnak, minek eredményeként egy multinacionális társadalom született, mely mind a mai napig őrzi jellegzetes vonásait.

A brazíliai bevándorlás 1808-ban veszi kezdetét, mikor VI. János portugál király megnyitja a brazil kikötőket a nemzetközi hajózás előtt, mely rendelkezés által az országba érkező, letelepedni kívánó külföldiek Braziliába lépését is hivatalosan tudomásul veszi, noha a külföldiek - ezeken belül is a spanyolok beáramlásának már jóval régebben meg kellett kezdődnie. Mivel az ország déli részén (Colónia de Sacramento), illetve São Paulo államban már a 19. század elején komoly spanyol jelenléttel kell számolnunk.

A kezdeti években az elsődleges cél lakottá varázsolni a még lakatlan részeket. A stratégiaileg fontos területek gyors és hatékony benépesítési programja ez, melynek taktikai jelentősége óriási egy esetleges háborúban. A 19. század közepéig Brazília népességének három fő forrása volt: a bennszülöttek, az Afrikából behurcolt feketék és a portugálok. A bevándorlók mint független telepések érkeznek, önálló, autonóm központokba csoportosulva. Fontos ez a gyéren lakott és leginkább a tengerpartra koncentrálnak városok közti foghíjak pótlása, illetve a tengerpartra koncentrált sáv ellensúlyozása érdekében az ún. „interior” (szárazföld belseje) felé irányuló népesítési törekvések szempontjából. Ezek a kisbirtokra alapuló kolóniák nem tudták felvenni a versenyt a szinte teljesen önellátó nagybirtokkal, a világtól teljesen elvágva vegetáltak utak, kommunikációs eszközök, de legfőképpen piac hiányában - mely felszívhatta volna termékeiket. A még VI. János által létrehozott Telepítési Bizottság (Comissão de Colonização) minden erőfeszítése ellenére ezeket a kolóniákat, mint beteg sejteket, hamar kivetette magából a brazil organizmus: „egy eltemetett próbálkozás... elhagyatott házak, a telepések minden segítség vagy eszközök nélkül, egymástól óriási távolságokra dolgoznak, lassanként teljesen úrrá lesz rajtuk a reménytelenség, a kiúttalanság, egy leírhatatlanul mély kiábrándultság.”¹ A telepések a puszta létfenntartás szintjére süllyedtek, kiszolgáltatott helyzetbe kerültek és a rabszolgákhoz hasonlóan kénytelenek lettek a nagybirtokokon robotolni; vagy végső tartalékaikat összeszedve elhagyni Braziliát.

Brazíliai bevándorlók és kivándorlók száma, 1872-1950

Forrás: O Brasil em Números; Apêndice do Anuário Estatístico do Brasil; IBGE, Rio de Janeiro, 1960. 11.

A rabszolgák munkáján és a nagybirtokon alapuló gazdaságot semmi nem tudja pótolni. A 19. század közepén a brazil társadalom több mint 50%-át rabszolgák teszik ki. Az 1840-es évektől kell komolyan szembenézni az abolíció tényével, míg 1850-ben megszületik a rabszolga-kereskedelem eltörléséről szóló rendelet. Annak ellenére, hogy a törvénynek voltak

előzményei, törést jelentett a brazil gazdasági életben. A rabszolga-kereskedelemben fektetett tőke - mely közel egyenlő volumenű volt az egyéb árucikkekbe investálttal - elvész. A hanyatlófélben álló északkeleti tengerparti sáv egy 18. századi rövid virágzás után, mely újra a brazil gazdaság csúcsára helyezte a térség hagyományosan fő terményeit - dohány, cukornád, gyapot a földek kimerülése, a termelés kezdetleges szintjének, a rablógazdálkodás következtében, a külföldi konkurencia versenyképessége, végül az olcsó munkaerő elvesztése miatt a létfenntartás szintjére süllyed. Ellentétben a gazdasági fellendülésben álló déli kávétermelő államok (São Paulo, Minas Gerais, Rio de Janeiro) hamarregenerálódnak a rabszolga-kereskedelem eltörlése után. Egyrészt mert megélhetés reményében a munkaerő északról délre áramlik - ami átmeneti megoldást kínál a problémára; másrészt mert felmerül az európai telepesek munkaerejének hasznosítása a kávéültetvényeken - ami ugyan új gazdasági berendezkedést igényel, de hosszú távon garantálni tudja a kávétermelés folyamatosságát. Az adaptáció nem ment zökkenők nélkül, a munkaviszonyok egy különös módját eredményezték: az eltörölt rendszer alapvető elemeinek újjászületését anélkül, hogy a fennálló munkakapcsolatot a lealacsonyító „szolgai” jelzővel illetnék. A szabad munkaerőre, illetve a rabszolgákra épülő nagybirtokok között hatalmasak az ellentétek: A szabad munkaerő szülte konkurencia a „felesbérlet” (parceria) rendszerben jelentkezik először, majd a bérezett munka formájában kristályosodik ki. 1846-ban Nicolau de Campos Vergueiro szenátor Európába utazik, hogy embereket szerződtessen birtokaira. 1847-ben 80 német család Brazíliába költözését mozdítja elő, kik Ibicaba nevű birtokán felesbérletű rendszerben dolgoznak majd. Az első sikeres kísérlet után családjával társaságot alapítva vállalkozásba kezd: az európai bevándorlókkal nemcsak saját ültetvényeit, hanem São Paulo provincia egész területét ellátja.

A „parceria” működési alapelve egyszerű: A nagybirtokosok ügynököket küldenek Európába, hogy ezek minél több embert toborozzanak. A leendő bevándorló eladja jövőbeli munkáját; a nagybirtokos állja az utazás költségeit Brazíliáig, majd a kikötőből a birtokig, ehhez adódik még a bevándorlónak és családjának teljes ellátása. Az így kapott összeg ellenértékét az újonnan érkezett bevándorló köteles az adott birtokon ledolgozni bizonyos - képességeinek megfelelő - számú kávécserje művelésével. A kávé értékesítése után a tiszta haszon fele a bevándorlóé, de törlesztésül évi jövedelmének felét át kell adnia a nagybirtok tulajdonosának, aki a legtöbb esetben ezzel nem elégszik meg, és az előlegként adott összeg után még 6% kamatot szed. A bevándorlók az előregedett vagy túl fiatal cserjéket kapják, melyeket kevés termést hoznak; kimerült földeket, melyek terméketlenek- míg a jó földek és a bőven termő cserjék a rabszolgák által művelt területrészekhez tartoznak. Az európai ügynökök nem, vagy csak kevéssé törődtek azzal, hogy a Brazíliába toborzott emberek egészségi állapota megfelelő legyen a kemény munkához, a forróégyövi éghajlathoz, vagy hogy egyáltalán értsenek a mezőgazdasági munkához. A még Európában megkötött szerződés a megérkezést követően többszöri módosításon esik át, illetve a tartozás állandó kamatokkal való terhelése révén a bevándorló, szabad ember létére, a rabszolgák szintjére süllyed, és hozzájuk hasonlóan személyi függésbe kerül az ültetvény tulajdonosától.

A bevándorlók bizonytalan, nyomorúságos helyzete miatt Brazíliának több ízben politikai ellentéte támadt a bevándorlókat kibocsátó országokkal. 1859-ben Németországban megtiltják a Brazíliába történő kivándorlást, ami azt eredményezi, hogy 1862-től egyetlen német bevándorló sem érkezik brazil földre: Az 1860-as években Olaszországgal szakadnak meg a diplomáciai kapcsolatok. A volt anyaország, Portugália 50%-kal csökkenti a Brazíliába áttelepülők számát.

A Vergueiro szenátor által bevezetett tiszavirágélet parceria-rendszer ideális megoldás lehetett volna, mint ahogy az is volt elméletben, de kudarcba fulladt a gyakorlatban.

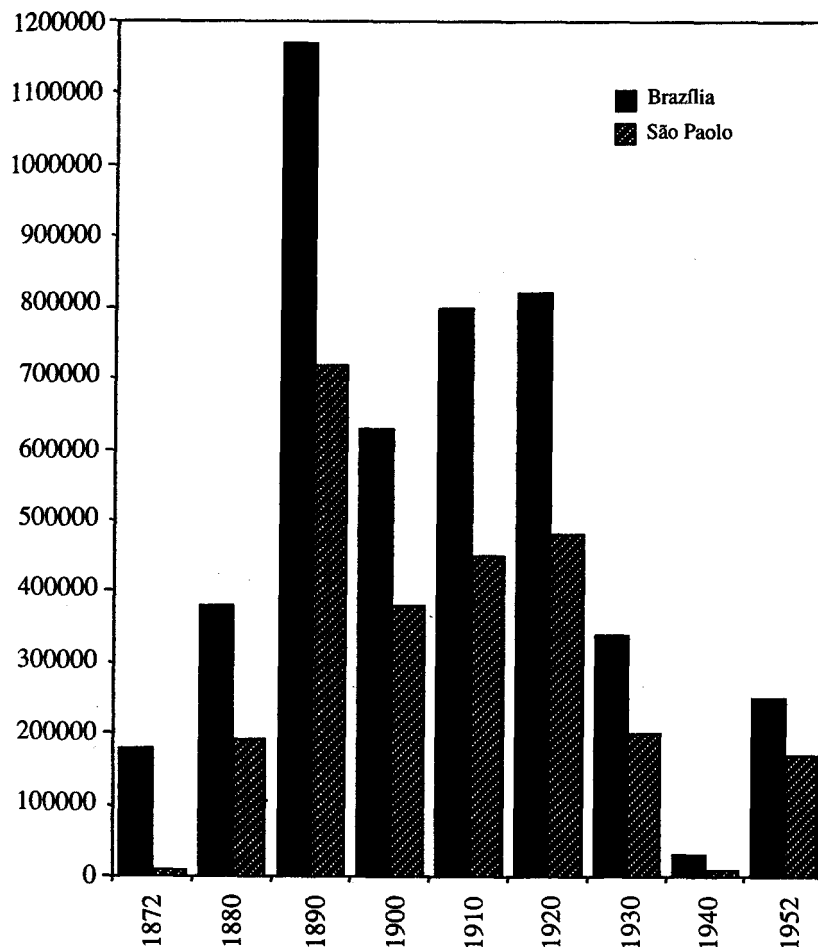
1876-tól São Paulo provincia gördülékennyé teszi az oda irányuló bevándorlást, hogy az minél hatékonyabban ellensúlyozza a kávéültetvényeken jelentkező munkaerő-deficitet.

Az ügynöki tevékenység ellenőrzötté válik, São Paulóban megnyílik a Bevándorlók Szállása. Ez az ún. „szubvencionált” bevándorlás a spontánnal szemben. 1889-ig a São Paulo provinciába érkező és itt letelepedni kívánó külföldiek közül 5007 fő érkezett spontánul, 22886 fő támogatottan.² A bevándorlók az elvégzett munka - adott mennyiségű kávécserje megművelése - után évenként kapnak fizetést, melynek összegét kávészedés idején a terméstől függően pénzbeli juttatással egészítik ki. Ezenkívül a birtokos köteles a bevándorló rendelkezésére bocsájtani egy darab földet, illetve munkaeszközöket saját maga és családja ellátására. A bevándorlás irányítását és az útfinanszírozását maga a brazil állam veszi kézbe. Amíg a bevándorlás nem tudja kielégíteni a jelentkező igényt, az állam még földeket is felajánl, hogy a bevándorlók az ültetvényeken eltöltött idő után önálló kisbirtokosok lehessenek. (A déli szövetségi államok - Rio Grande do Sul, Santa Catarina, Paraná - területét leszámítva, ahol a kávészektor ellátására - ennek teljes mértékben alárendelve - az állattenyésztés fejlődött ki, a kisbirtokrendszer életképtelen.)

A kedvező irányú módosítások azonban nem vonatkoztak az országon belül történő munkaerő-átcsoportosítás körülményeire: az északról délre vándoroltak továbbra is kiszolgáltatott helyzetben álltak. Esetükben az adott birtokra való szállítás költségeit továbbra is a nagybirtokos állta, azaz kölcsönözte jókora kamattal rá a pénzt, melyet vissza kellett téríteni, s melynek visszafizetése tulajdonképpen lehetetlen volt. Az európai bevándorló költségeit állta az állam, garantáltan és rövid időn belül el tudott helyezkedni, az első szedésig biztosított volt az ellátása.

Ezek eredményeképpen 1870 és 1880 között a São Paulo provinciában élő külföldről érkezett munkások száma 13000-ról 184000-re nő.

Javulnak Brazília nemzetközi kapcsolatai is, és az 1870-es évek végére a Brazíliába irányuló bevándorlás mértéke fokozatosan nő. Míg az olaszok aránya 1875-ig igen alacsony volt, lélekszámuk 1876-ban 7000-re, 1877-ben 13000-re ugrott. (1870 és 1890 között a São Paulo provinciában élő emigránsok száma 803000 fő, közülük 577000 Olaszországból érkezett.)³

Bevándorlók Braziliába és São Paulo államba, 1872–1952

Forrás: O Brasil em Números; Apêndice do Anuário Estatístico do Brasil;1960; IBGE, Rio de Janeiro, 12.

A mellékelt grafikonról leolvasható, miként szökött fel az 1880-as évekre a São Paulóba érkező bevándorlók száma. 1888-ban, a rabszolgaság eltörlésének évében szintén megugrik ez a szám: 54932-ről 132070-re. São Paulo a bevándorlók egyre nagyobb százalékát alkalmazza a kávéültetvényeken, s ezzel az egész brazil gazdaság meghatározó tényezőjévé emelkedik. 1889-ben kikiáltják a köztársaságot, és ezzel a kávé politikai téren is elfoglalta méltó helyét az ország irányításában. Az 1891-es Alkotmány szentesítette a föderációs széttagoltságot, a kisebbség uralmát a brazil gazdaság egésze felett, Az unió teljes autonómiát nyújtott a tagállamoknak a bevándorlást illető törvénykezési, illetve adminisztrációs kérdésekben.

A köztársaság kikiáltásáig a bevándorlási és kolonizációs ügyek a központi hatalom alá voltak rendelve. A köztársaság első éveiben fenntartották ezt a szisztémát, így minden tagállamban a még a császárság alatt alapított Birtok és Kolonizációs Kirendeltség (Delegacia de Terras e Colonização) működött, melyet 1892-ben töröl el a Mezőgazdasági Minisztérium egy rendelete. Ezzel az ügyet áthelyezték az államok saját hatókörébe: az intézmények újjászervezeten, különböző nevekkkel és váltakozó feladatkörrel lépnek működésbe. Minden állam munkaerő-szükségletéhez mérve, illetve gazdasági lehetőségeihez igazodva kezdi az új életet. São Paulóban mint a fiatal köztársasági berendezkedésből legtöbbet kamatoztató államban a munkaerő-probléma növekedésével a bevándorlási ügyek hamarosan az első

helyre kerülnek. Kisebb módosítások után 1905-től végre igazi reformok születnek a paulista államban. Ezekre sürgetően szükség volt, mivel 1903-ban, 1904-ben; illetve 1907-ben a bevándorlók száma még igen kevés volt. 1905-ben megalakult a Birtokügyi, Kolonizációs és Bevándorlásügyi Igazgatóság (Diretoria de Terras, Colonização e Imigração), mely együttesen foglalkozott e szerteágazó kérdéskör irányításával São Paulo államban. Később a birtok-, illetve a kolonizációs problémák egyre sokasodtak, a bevándorlással jelentkező gondok is nőttek, s ezek adminisztratív gondozása csakhamar szétvált. A bevándorlók adminisztrációs ügyeit a Bevándorlók Szállása inéfezi, míg munkába helyezésükről egy új intézmény, a szintén 1905-ben felállított Kolonizációs és Munkaügynökség (Agência Oficial de Colonização e Trabalho) foglalkozott. (Lei No 984; 1905. december 29., és Decreto No 1355; 1906. április 10.), mely teljesen autonóm szervként működött 1909-ig. Az volt a feladata, hogy a bevándorlókat az iparban vagy az ültetvényeken helyezze el, gyári munkásokként vagy mezőgazdasági dolgozókként: telepesekként (közföldekből kihasított területekre), továbbá bérlőkként, illetve felesbérlőkként (magánbirtokokra). Felülvizsgálta a megkötendő szerződéseket, mindkét felet felvilágosítva kötelességeikről és jogaikról; ellenőrizte a bevándorlók leendő munka- és életkörülményeit, sőt a Bevándorlók Szállása által nyújtott körülményekbe is volt beleszólása. A Kolonizációs és Munkaügynökség munkája során tevékenységét különböző, a bevándorlók helyzetét a paulista államban könnyíteni igyekvő intézkedéseket is hozott, például felállította a Bevándorlók Szállásán a Telegráf- és Postaközpontot (Decreto No 1482; 1907. június 16.), segítve a bevándorlók mihamarabbi elhelyezését. 1911-ben a Bevándorlók Szállását, illetve a Kolonizációs- és Munkaügynökséget közös vezetés alá vonták: megszületett egy, a bevándorlóknak és munkásoknak gördülékenyen szolgáltatásokat nyújtani bíró komplexum, az Állami Munkaügyi Osztály (Departamento Estadual do Trabalho). Még ugyanez évben az egész komplexum a Mezőgazdasági Minisztérium gyámködása alá került. 1911, december 27-én São Paulo állam Kongresszusa meghozta a Mezőgazdasági Patronátusról (Patronato Agrícola) szóló törvényt (Lei No 1899; 1911. december 27.). Az Állami Munkaügyi Osztály a Mezőgazdasági Patronátussal több évtizedig hatékonyan működött. Ellenőrizte a mezőgazdasági dolgozók fizetését, a törvények és rendeletek betartását, a bevándorlókat utaztató vállalatok működését, illetve a bevándorlók pénzét váltó helyeket; a földtulajdonos és a bevándorlók között felmerült problémákra igyekezett mindkét fél számára kielégítő megoldást találni; orvosi ellátást és alapfokú oktatást biztosított a bevándorlóknak. Ezek az intézkedések természetesen meghozták gyümölcsüket. Míg 1902 és 1910 között az évi bevándorlók száma néhány tízezer fő körül stagnálni látszik, addig 1911 után folyamatosan emelkedik, míg 1913-ban eléri a mind ez ideig legnagyobb számot, amelyet csak a „bevándorlás aranykorában”, 1895-ben szárnyalt túl. A bevándorlók számának növeléséhez a jól szervezett adminisztráción kívül jelentős mértékben hozzájárult az is, hogy a paulista kormányok vállalták a bevándorlók utazási költségeit. A bevándorlást serkentette, hogy a munkások toborzását Brazíliára, azaz São Paulóra vonatkozó szervezett propaganda támogatta. Brazília fokozott munkaerő-szükséglete folytán a bevándorlást nem korlátozták, ám ennek ellenére a bevándorlók nagy hullámai nem Dél-Amerika felé vették az irányt, hanem Észak-Amerika felé, ahol az USA vagy Kanada kedvezőbb lehetőségekkel kecsegtetett. A bevándorlók hullámaival szemben az Egyesült Államok hamar védekezésre kényszerült. A munkaerő tömeges felvételére még alkalmas Kanada Pedig igyekezett az USA-beli munkaerő-feleslegből pótolni saját szükségletét. Ezért az európai bevándorlás elé Kanadában is korlátokat emeltek. Így, már az első világháború után a kivándorló tömegek egyéb lehetőségek elfogadására kényszerültek. Egyre jelentősebb szerepet nyert Argentína és Brazília, főleg 1924 után, amikor az USA korlátozó rendeletei következtében az Európából származó bevándorlóknak csak töredéke nyert bebocsátást. Az USA elzárkózása után a kivándorlók szinte kényszeredetten fordultak a latin-amerikai országok felé. Nem véletlen

tehát, hogy az első világháború után a brazíliai bevándorlók száma ugrásszerűen megemelkedett; ehhez természetesen a világháborús és az azt követő körülmények is hozzájárultak: 1918-tól kezdve folyamatosan emelkedik a Brazíliába vándorlók száma 1919-ben 36027 fő, 1920-ban 69041 fő, míg 1924-ben 96052, 1926-ban pedig eléri a 118686 főt.

Az 1921-es, illetve 1924-es rendeletek (Decreto No 4247; 1921. január 6. és módosítása: Decreto No 16. 761; 1924. december 31.), melyek első ízben határozták meg az országba érkező külföldiek státusát. A 19. századi tradicionális felfogást veszik alapul, s eszerint bevándorlónak minősítik a Brazíliába hajóval érkező, harmadosztályon utazó külföldieket.⁴ Az 1934-es dekrétum (Decreto No 24. 215; 1934. május 9. és módosítása: Decreto No 24. 258; 1934. május 16.) szakít ezzel a felfogással. A Brazíliában partraszálló külföldieket két csoportra osztják: a bevándorlók és a nem-bevándorló csoportjára. A dekrétumban megfogalmazottak alapján bevándorló az összes olyan külföldi, aki Brazíliában több mint 30 napot szándékozik tölteni és itt bármiféle, neki, illetve a vele együtt érkező hozzátartozóknak megélhetést biztosító, hasznot hozó tevékenységet óhajt folytatni. A bevándorló fogalmának új értelmezésével az 1934-es törvények egyben kizárják ezek sorából az analfabétákat, mely erős tiltakozást szül: „... a 2-es cikkely (Decreto No 24. 258; 1934. május 16., IX. bekezdés, 2. cikkely) az analfabétákra vonatkozó rendelet) is módosításra kell hogy kerüljön, ahol a 14 éven felüli analfabéták Brazíliában való megtelepedésének tilalma áll. Nem rendjén való, hogy a mi követelményeink szigorúbbak legyenek, mint az egyesült államokbeli törvénykezésben elfogadottak, különösen szem előtt tartva a brazil oktatási viszonyokat és Brazília munkaerő-szükségletét az agrárszektorkban. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy milyen a mezőgazdasági dolgozók írni-olvasni tudásának szintje Portugáliában, Spanyolországban, Litvániában és Romániában, vagy például az Argentínában megtelepedett portugáloké, spanyoloké, olaszoké. Az említett országokból jöhetnek természetesen az új törvénykezéseknek megfelelően írni-olvasni tudók, de ezek mindegyike kivétel nélkül értelmiségi lesz, holott a brazil törvények célja az agrárszektorkban alkalmazható munkaerő Brazíliába való áramlásának serkentése... Ami az Egyesült Államokban az analfabéták letelepedésének korlátozását illeti, az amerikai törvények ezzel a latin, illetve szláv elemek számát kívánják csökkenteni, míg az angolszászok számát emelni szeretnék... A Brazíliába jövő bevándorlók többsége azonban pontosan a latin nemzetekből való - kiknek műveltségi szintje nagyon alacsony.”⁵

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés hosszú vita után 1934-ben elfogadta a Brazíliába érkező bevándorlók számának korlátozását, melyet most először kvótahoz kötnék: az országba lépő bevándorló külföldiek éves száma nem haladhatja meg a brazil földön az előző 50 év alatt nyilvántartott külföldiek számának 2%-át. 1936-tól São Paulo állam kormánya készen áll az 1934-es törvények módosítására egy új törvényjavaslattal, melynek főbb pontjai a következők:

- a) 4000 főre emelni az évi kvótát;
- b) a kvótából kizárni azokat a mezőgazdasági munkásokat, akik Brazíliába érkezését az Unió vagy São Paulo állam szubvencionálta;
- c) eltörölni az analfabéták bevándorlását gátló rendelkezést.

Ezt a törvényjavaslatot 1937-ben szövetségi szinten is megvitatták, de a Második Köztársaság (1930-1937) kormányának bukása miatt az új törvényt csak az Új Állam égisze alatt fogadták el. Ez az új törvény azonban nem foglalkozik az 1937-es törvényjavaslattal leírtakkal, legalábbis ami a kvóta módosítását, valamint a kvótából a szubvenciók révén bevándoroltak kizárását illeti. Ezzel szemben a törvény az országba lépő külföldiek számára új kategóriákat állít fel: az ideiglenesen Brazíliába érkezők, illetve állandó itt tartózkodással bírók. Az első csoportba azok a külföldiek tartoznak, akik időlegesen szándékoznak az ország területén maradni - a törvény által előírt maximum 6 hónapig, illetve ennél kevesebb ideig. A másik kategóriába tartoznak azok, akiknek szilárd elhatározásuk Brazíliában maradni. Ez

utóbbiak azok, akiket a brazil törvények alapján a statisztikák mint *bevándorlókat* tartanak számon. Többé nem említik az országba való lépés mikéntjét: harmadosztályon érkezik az illető vagy sem, hajóval, vasúttal vagy autóval. Attól kezdve, hogy „állandó” típusú útlevele van, bevándorlónak számít.

Míg 1934-ben föderalista szinten szakítottak a tradicionális bevándorló-felfogással, addig São Paulo törvényei egészen 1940-ig változatlanok maradnak, és az állam életében az 1913-ban született rendeletet veszik alapul (Decreto No 2400; 1913. július 9.), mely szerint bevándorlónak minősülnek azok a „60 évesnél fiatalabb családos vagy család nélküli, erkölcsileg feddhetetlen és munkaképes külföldiek, akik mint mezőgazdasági dolgozók, munkások vagy művészek, etc... São Paulo állam területén telepednek le. Az államba, mint harmadosztályú utasok lépnek be, saját költségen utazva, vagy az állam, illetve magánvállalatok által részben vagy egészben finanszírozott útiköltséggel érkezvén. A külföldi bevándorlókkal egyenjogúnak minősül a többi szövetségi államból São Paulo államba érkező és itt megtelepedni kívánó nemzeti munkás.”⁶

A São Paulo-i törvénykezés minden harmadosztályon utazó utast, ki tengeri úton - São Paulo kikötőjében - Santosban ér partot, vagy Rio de Janeiro városában kikötve, innen vasúttal lép São Paulo állam területére, majd megérkezvén a Bevándorlók Szállását keresi, bevándorlónak tekint. Kiemelve az 1940-es évet, érzékelhető a kétféle felfogásból adódó eltérés.⁷

Santos kikötőjében az 1940-es évben a paulista statisztikák által mutatott bevándorlási mozgalom így alakult: Külföldről, harmadosztályon érkező külföldi bevándorlók (mezőgazdasági dolgozók és egyéb foglalkozásúak) száma 7609 fő; egyéb brazil kikötőből (Rio de Janeiro) harmadosztályon érkező külföldi bevándorlók (mezőgazdasági munkások és egyéb foglalkozásúak): 8359 fő; a szövetségi államok területéről harmadosztályon érkező brazilok 536 főt tettek ki; összesen 16504 fő.

A szövetségi kormány által készített statisztikák, illetve a paulista törvények módosítása után korrigált adatok szerint, melyek többé nem az érkezés módját, hanem a hatóságok által megadott (állandó vagy ideiglenes) tartózkodási engedélyt veszik alapul, a Santos kikötőjébe 1940-ben érkező bevándorlók száma a következőképpen alakul: „Állandó” tartózkodási engedéllyel harmadosztályon érkezők száma 7143 fő; „Állandó” tartózkodási engedéllyel első, illetve másodosztályon érkezők 1331 fő; összesen 8474 fő.

A bevándorlók számából kimarad a brazíliai belföldi munkások száma is. 1940 után a belső migráció, illetve a külföldiek bevándorlása két, egymástól elkülönített jelenségként szerepel.

A bevándorlás az 1930-as években hirtelen visszaesik. Ennek külső és belső okai vannak: 1927-ben São Paulo felfüggeszti a bevándorlás állami segélyezését, így az elkövetkezendő években csupán a külföldi bevándorlók spontán hullámaival számolhatunk, ám a továbbiakban ezt is szabályozzák. Az intézkedés hátterében a kávé nagy összegekkel való támogatása húzódik - a felesleg állami felvásárlása, több tonna kávé megsemmisítése -, mely egyre nagyobb anyagi áldozatot kíván az amúgy is pénzsűkében álló kormánytól. Az országban politikai zűrzavar tükrözi a kávé megrendült gazdasági pozícióját. 1930-ban forradalom tör ki, mely megfosztja São Paulót a hegemoniától.

A migrációs ügyek intézésére, az Unió és São Paulo állam közti hosszú vita Lezárásaként 1933-ban újjáalakul az Állami Munkaügyi Osztály. Az éveken át tartó alkudozás eredményeként az Unió kénytelen volt engedelményeket tenni São Paulo államnak a bevándorlásügyi kérdéseket illetően, belátva ezek óriási jelentőségét a paulista gazdaságban. Az újjáalakult Állami Munkaügyi Osztály viszonylagos autonómiával bírt: fogadta, elszállásolta és irányította a Brazília többi részéről érkezetteket, de semmit nem tett a külföldiek érdekében. A külföldi bevándorlás állami támogatását csupán 1935-ben indítják újra, de immár korlátozásokat vezetnek be. Belépési engedélyt nem kapnak ázsiaiak, afrikai

négerrek, 60 éven felüliek, egyedülálló nők, gyógyíthatatlan betegek és rokkantak, közönséges bűnökért elítéltek. A kivándorló a brazil hatóságoktól vízumot csak névreszóló meghívólevél felmutatása ellenében kaphatott, de ennek kiadása attól függött, hogy a kérvényező erkölcsi és anyagi helyzete lehetővé tette-e egy bizonyos összeg garanciakénti vállalását. A hívott fél a levélen kívül köteles volt felmutatni egy 8 napnál nem régebbi erkölcsi bizonyítványt, és alávetni magát egy, a konzulátus által kijelölt orvos vizsgálatainak.

Az 1930-as években a latin-amerikai országokban a monokultúrákra épülő gazdasági rendszerek átalakultak. A gazdasági egyensúly helyreállításában megkülönböztetett szerepet tulajdonítottak a nemzeti munkaerőnek, és nem utolsó sorban a nemzeti ipar fellendítésének. A stabilizáció első jele volt, hogy újból megnövekedett az európai bevándorlók iránti igény. Az érdekelt országok azonban már nem feltétlenül az olcsó, paraszti munkaerőt részesítették előnyben.

Az 1920-as évekig a bevándorlók közel 90%-a kétségtelenül a mezőgazdaságban talált munkát, ezen belül is a kávétermelő nagybirtokokon. 1937-ben törvényerejű rendelet lát napvilágot, melyben előírják a mezőgazdaságban munkát találó bevándorlók földhöz jutásának kritériumait. Földhöz alapjában véve két úton lehetett jutni: a már meglévő földbirtokok egy részének felparcellázása az ott megtelepedők között eladás vagy adományozás révén; vagy a még megműveletlen, gyéren lakott földek benépesítése által. A legfontosabb szabály, melynek a földbirtokosoknak eleget kellett tenniük, birtokuk hivatalos bejegyeztetése a hatóságoknál; akárcsak az újonnan létrejövő telepek esetében. Ezeket az intézkedéseket 1945-ben egészítik ki, s ezzel valóban központilag szabályozzák a mezőgazdaságban munkát találó bevándorlók letelepítését. (Decreto-Lei No 58; 1937. december 10.). Az új rendelet pontosan meghatározza a bevándorlók között a földbirtokosok által felparcellázott telekrész nemzetiségi összetételét. Az itt alkalmazott munkaerő legalább 30%-ának brazílnak le kell lennie, a többi helyre külföldiek vehetők fel, ám egyik nemzetiség számaránya sem lépheti túl a 25%-ot. Brazília munkaerő híján a külföldiek száma a megfelelő szervek engedélyével emelhető; a portugálokat előnyben részesítik. A könnyebb munkába állás érdekében a Szövetségi Kormány a Brazília Földrajzi és Statisztikai Hivatal (Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística = IBGE) közreműködésével minden nagyobb városban hivatalokat állít fel, melyek feladata felmérni az adott városhoz tartozó vidék munkaerő szükségletét. Az itt élő birtokosok a megszabott követelményeknek eleget téve írásban jelentik be igényüket. Az ily módon beérkező igénylésnek tartalmaznia kell a birtok hivatalos nevét és elhelyezkedését, a birtok nagyságát, kommunikációs lehetőségeit, a munkáltató által szabott feltételeket (bér, a szerződés mikéntje - felesbérleti vagy bérleti viszony - a szerződés időtartama stb.).

A brazil ipart elsősorban maga a mezőgazdaságra specializált nagybirtok kelti, életre. Serkenti, hogy a kávéválságok idején a mezőgazdasági dolgozók a városokba áramlanak, továbbá, hogy a fokozódó infláció miatt a külföldi importból származó termékek visszaszorulnak. Az első világháború hatása is segíti a nemzeti ipar fejlődését. Az ipar és kereskedelem fokozódó jelentőségét mutatja, hogy 1938-ban törvényerejű rendelettel (Decreto-Lei No 341; 1938. március 17.) szabályozzák a külföldiek e két gazdasági ágazatban való elhelyezkedését. Ennek értelmében annak a Brazíliában élő külföldinek, aki az iparba vagy a kereskedelemben kíván elszegődni, feltétlenül be kell mutatnia a következő dokumentumokat: érvényes útlevelet, személyi igazolványt és a Szövetségi Rendőrség által kiállított erkölcsi bizonyítványt, csatolva hozzá az országban való tartózkodás pontos idejét tartalmazó okmányt. E feltételek közül az első alól felmentettek azon külföldiek, kiknek házastársa brazil állampolgár, illetve akinek brazil állampolgárságú gyermeke van, vagy már több mint 5 éve, megszakítás nélkül, bizonyítottan Brazíliában élnek. (1957-ben hatályon kívül helyezik e rendelkezéseket [Lei No 3359; 1957. december 22.])

A század első harmadára Brazília északkeleti része rohamosan elszegényedik. A gumi világpiaci ára zuhan, szárazságok sújtják e területet. A kávé kedvező ára, illetve a São Paulói, riói fejlődésben álló ipar által felkínált munkalehetőségek a megélhetés reményében egyre több embert vonzanak az északi államokból délre. Ez a belső migráció a '20-as évek végén, a '30-as évek elején Minas Gerais, São Paulo és Rio de Janeiro államok életében fontos szerepet tölt be: a külföldi munkások számának csökkenése következtében elsőszámú munkaerő-forrásként jelentkezik. Még az 1940-es statisztikák is jól mutatják e belső migráció jelentőségét, noha már 1940-ben a nemzeti munkaerőáramlás korántsem volt olyan kiterjedt, mint azelőtt. 1939-ben a São Paulo államba érkező nemzeti munkások száma 100139 fő, addig 1940-ben csupán 45886 fő.⁷ A migráció csökkenése nem egyértelműen az öt tápláló északi államok gazdasági fellendülésével áll kapcsolatban. Nagy szerepet játszik, hogy 1940-ben São Paulo beszüntette azt az eljárást, hogy az államba érkezők útiköltségét megtérítették, vagy előre kifizették.

Az Új Állam (1937-1945) centralizációs politikája új normákat írt elő. Az addig a tagállamok saját belátására bízott ügyek felett most az Unió egésze rendelkezik, ideértve a bevándorlás kérdését is. 1939-ben így születik meg a Bevándorlási és Kolonizációs Szolgálat (Serviço de Imigração e Colonização = SIC), mely mindennemű feladatot elvégez: ellenőrzi a Bevándorlók Szállását, orvosi ellátást biztosít, felméri a jelentkező munkaerő-szükségletet, ellenőrzi a külföldiek és a többi szövetségi államból érkező brazilok megtelepedését, illetve ezek munkába állásának körülményeit, stb. A SIC szervezi az állandó propagandát és tájékoztatást, az államok közötti folyamatos információáramlást - ennek érdekében indítja el a „Boletim do Departamento da Imigração e Colonização” cím folyóiratot. Ez a nagy „mammutintézmény” a bevándorláshoz tartozó összes területet felkarolta és ellenőrizte, ám ennek ellenére a brazíliai bevándorlás nem erősödött, ellenkezőleg: az Új Állam ideje alatt minimálisra csökkent.

A második világháború küszöbén az európai zsidók tömegei kényszerültek elhagyni hazájukat. 1938-ban összehívták az eviani konferenciát, ahol a fasizmus elől menekülők sorsára igyekeztek megoldást találni, mivel a zsidókkal hagyományosan foglalkozó intézmények nagy tömegek kivándoroltatására képtelennek bizonyultak. Brazília elzárkózik az eviani konferencia határozataitól, sőt inkább nehezíti a zsidók bevándorlásának feltételeit. Brazíliában a zsidók befogadását jelentős pénzösszeghez kötik (10000 cruzeiro), amit csak az Új Állam bukása után szüntetnek meg. Vargast sokan vádolták antiszemitizmussal.

Az 1930-as évekig nincs hivatalos adat a Brazíliában élő izraelita népesség számáról. Ilyen jelleg felmérés csak ezt követően készült, mikor a zsidók a korlátozó akadályok ellenére nagyobb számban érkeztek Brazíliába:

Brazília vallási megoszlása, 1872-1950

VALLÁS	1872	1890	1900/1920	1940	1950
római katolikusok	9902712 fő 99,72%	14179615 fő 98,93%	-	39177880 fő 95,1%	48558854 fő 93,49%
protestánsok	-	143743 fő 1,00%	-	1074857 fő 2,61%	1741430 fő 3,35%
izraeliták	-	-	-	55666 fő 0,13%	69957 fő 0,13%

Forrás: O Brasil em Números; Apêndice do Anuário Estatístico do Brasil - 1960; IBGE, Rio de Janeiro 1960. 8.

A második világháború után az IRO segítségével Brazíliába érkezett menekültek közül (összesen 22609 fő), 4523 zsidó, 3391 protestáns és 14695 katolikus vallású. Az IRO által Brazíliában letelepített hontalanoknak a zsidók tehát körülbelül egyötöd részét teszik ki. Zsidók nagy számban élnek São Paulo városában.⁸

1941 és 1945 között a Brazíliába érkező, letelepedni kívánó külföldiek szám még az évi 10000 főt sem éri el, sőt 1943-ban és 1944-ben az évi 2000-t sem. Ennek hátterében nem kizárólag a brazil állam diktatórikus berendezkedése, illetve a brazil nemzeti ideológia megjelenése (a nemzeti munkaerő védelme stb. áll, hanem az európai államokban a nacionalizmus felerősödése és ezt követően a második világháború kitörése is.

Bevándorlószállások

Mikor Vergueiro szenátor 1847-ben Brazíliába hozat 80 német családot, ezek Santosba érkezéskor a kikötő rakpartján éjszakáznak, másnap gyalog, illetve számárháton folytatják útjukat a szenátor birtokaira. Mivel Vergueiro szenátor kísérlete elszigetelt marad - részben a még működő rabszolgakereskedelemnek köszönhetően - hosszú ideig nem karolják fel a külföldiek bevándorlását, s szervezett módon nem törődnek az országba érkező külföldiekkel. Ennek ellenére São Paulo egyik külvárosi negyedében (Bom Retiro) a 19. század közepétől működött egy átmeneti szállás, ezt azonban pár év után kénytelenek bezáratni ott elhatalmasodó diftéria, illetve himlő miatt.

A 19. század végén, a rabszolgaság eltörlésének fenyegető közelségekor egy szükségserbbé válik a külföldi bevándorlás tényével komolyan foglalkozni, a bevándorlók átmeneti elszállásolását mielőbb megoldani. São Paulo provincia nemzetgyűlése 1885-ben szavazza meg egy új létesítmény felépítését. A munkálatok m 1886-ban megkezdődnek São Paulo város Bras nevű negyedében. 1897-ben átadják az épületet, mely több mint ezer munkásnak tudott egy időben átmeneti szállás nyújtani. A bevándorlók kb. 7-8 napig tartózkodtak itt, a reggeli kávé kivül nap kétszeri étkezésre és orvosi ellátásra voltak jogosultak. Az épület csatornázott volt, a városrészben levő vasútállomással egy külön szárny kötötte össze. A brasi Bevándorlók Szállásán a bevándorlók elhelyezését segítő ügynökök és tolmácsok is dolgoztak. A bevándorlók megérkezésükkor itt intézték adminisztrációs ügyeiket (igazolványok, egészségügyi vizsgálatok stb.). Amikor a szállást elhagyták, egy űrlapot kellett kitölteniük, melyet a hivatal megőrzött.

A brasi bevándorlószállás adminisztrációja a Bevándorlást Előmozdító Társaság (Sociedade Promotora de Imigração) kezében volt. Tíz évvel később, 1895-ben a Mezőgazdasági Minisztérium kezébe került, és ide is tartozott 1978-ig (1924-ben São Paulo állam Közbiztonsági Titkársága a bevándorlószállás épületének két szárnyát börtönként használta. Az 1940-es években pedig a Tengerészcadett iskola működött.) 1967-ben az intézmény neve hivatalosan Migrációs Hivatalra változott (Departamento de Migração), mely nevében is utal az épület új funkciójára: a brazil nemzetiség munkaerő São Paulo államban való juttatása, illetve kezdeti elszállásolása 1982-ben az épületet műemléknek nyilvánítják, és a bevándorlással kapcsolatos történelmi archívumot rendeznek be falai között.

A 19. század végén újabb bevándorlószállásokat is létesítettek São Paulo államon belül: az állam kikötőjében, Santosban, illetve 1890-ben a São Paulo várostól kb. 100 km-re a szárazföld belseje felé eső Campinas városában. Innét lehetett az állam belsejében lévő fazendákat megközelíteni. São Paulo államban még két hasonló jelleg létesítményről van hír; mindkettő csupán pár évig állt fenn. Az egyiket Cachoeira városban, a tengerparton létesítették, és 4-5 évi működés után 1897-ben bezárták. A másik átmeneti jelleggel Sao Bernardo városban (ma São Paulo külvárosa) működött 1893-96 között, a brasi szálláson kitört kolerajárvány miatt.

A santosi bevándorlók szállásának építését 1892-ben kezdték, ám egy 1941-ben megjelent, a kérdéssel bővebben foglalkozó cikk arról tudósít, hogy mind az ideig nem fejezték be,⁹ holott nagy szükség lett volna rá, mivel a Santos kikötőjébe érkezett bevándorlók sokszor kénytelenek a városban tölteni az éjszakát; ilyenkor, megfelelő szállás híján, a kikötő dokkjaiba húzódlak. 1947-re végre megszületik egy több szárnyból álló

épületkomplexum, mely a kikötőben működő összes adminisztrációs hivatalnak, a haditengerészetnek és egyéb irodáknak otthont adott. Egyik részlegében még kávéraktárat is létesítettek. Soha nem lett belőle azonban az, aminek eredetileg szánták: a São Paulo-ihoz hasonlóan, a bevándorlók érdekében hatékonyan működni képes bevándorlószállás.

São Paulo államon kívül jelentősebb, a bevándorlókat befogadó szállás csak Rio de Janeiro államban volt. A „Virágok Szigetén” (Ilha das Flores), a 19. századtól működött. A bevándorlók többsége innen hajóval vagy vasúttal São Paulóba ment tovább.

A második világháború után a Brazíliába érkező tömegek számára kicsinek bizonyultak a már eddig fennálló szállások. Campo Limpón (São Paulo külvárosa) egy régi kávéraktár épületében új tábort állítottak fel. A szövetségi kormány 1947-ben kötött szerződést São Paulo állam kormányával, mely kötelezte magát az új, a háború utáni menekülteket befogadni képes szállás kialakításának anyagi támogatására az államon belül. Erre nagy szükség volt, mivel az 1930-as évektől, a külföldi bevándorlás hanyatlásával a brasi bevándorlószállás immár teljesen a többi szövetségi államból São Paulóba érkező brazil munkások átmeneti befogadásának szentelte magát.

A második világháborútól napjainkig

1945-ben, a második világháború végén a köztársasági elnök új irányvonalat szab Brazília bevándorlási politikájának, ezt kettős célnak alárendelve: egyrészt nemzeti munkaerő érdekeinek védelme; másrészt elősegíteni és fejleszteni az országba történő bevándorlást, mint a nemzeti fejlődés egyik fő tényezőjét.

A Brazíliába lépő külföldieket ettől kezdve számos kategóriába osztják. 1945-ben a brazil hatóságok hétféle vízumot adhatnak (Decreto-Lei No 7967; 1945. szeptember 18.): 1. tranzit vízum, 2. ideiglenes vízum, 3. speciálisan ideiglenes vízum,¹⁰ 4. állandó vízum, 5. speciálisan állandó vízum, 6. hivatalos vízum, 7. diplomata vízum. Az állandó vízum azon külföldieknek adható, akik véglegesen szándékoznak Brazíliába menni és itt letelepedni. E vízum feltétele: érvényes útlevelel, egészségügyi vizsgálat és a kiszabott illeték befizetése. A speciálisan állandó vízumért nem kell fizetni, csak az állam által támogatott Brazíliába érkező külföldieknek adható.

Az 1945-ös törvénykezés alapján államilag irányított, illetve szubvencionált a bevándorlás akkor, ha szervezett módon gondoskodnak a külföldiekről. Ezt vállalhatja egy hivatalosan bejegyzett ún. „bevándorlási vállalat” (az adott országban szelektálják, majd Brazíliába szállítják, itt szállásolják és munkához juttatják a bevándorlókat), „letelepítő vállalat” (fogadják és saját birtokaikon elhelyezik a szubvencionált módon érkező bevándorlókat), „vegyes vállalat” (mind a „bevándorlási”, mind a „letelepedtetési” funkcióit ellátják). Azok a külföldiek, akik ilyen módon lépnek be Brazíliába, szerződést írnak alá, mely megszabja, milyen munkakörben, hány évig kell dolgozniuk.

Ezzel szemben áll a spontán bevándorlás, melyet ismét kvótához kötnek. Egy-egy ország kvótája évente nem haladhatja meg az 1884. január 1-jétől 1933. december 31-ig az adott országból Brazíliába érkezett bevándoroltak számának 2 %-át. A megfelelő szervek felemelhetik e kvótát, esetenként 3000-3000 fővel. (A kvótába nem tartoznak bele az ideiglenesen Brazíliában tartózkodó külföldiek, a brazil házastárssal bíró külföldi vagy ennek özvegye és az államilag támogatott bevándorlók.) A Brazíliába „állandó” vízummal belépők az érkezés után azonnal hivatalos papírokat kapnak, melyekkel igazolni tudják kilétüket.

1937-ben és 1957-ben közzéteszik a megfelelő nemzetközi szerződéseket aláíró államok jogait és kötelezéseit a politikai menedékjog megadásával kapcsolatban. Az 1951-es genfi menekültügyi egyezmény Brazíliában 1955-ben lép hatályba (Decreto No 38. 018; 1955. július 10.; Decreto No 50. 215; 1961. január 28.). Az egyezmény ratifikálása előtt a menekültekre az IRO szabályzata vonatkozott, melyet Brazília is elfogadott. Figyelembe

véve, hogy az 1951-es genfi egyezmény után újabb menekültügyi problémák vetődtek fel, szükségessé vált ennek kiegészítése: a menekültekre vonatkozó 1967-es jegyzőkönyvet Brazíliában 1971-ben iktatták törvénybe (Decreto No 93.; 1971. november 30.; Decreto No 70. 946; 1972. augusztus 7.).

A második világháború után Brazília, akárcsak a többi, kivándorlókat befogadni képes ország, követeket küldött Európába (a brazil küldöttség vezetője: Arthur H. Neiva, tagjai: Dr. Ezequiel Ubatuba, Dr. Rafael Azambuja, Dr. Gavião Gonzaga és Edgar de Almeida), előkészíteni egy új emigrációs politika alapjait, mivel az Új Állam idején „Brazília konzulátusai negatívan bírálják el a hozzájuk érkező kérelmeket, noha Brazília könnyszerrel befogadhatna sok ezer embert... Csaknem tíz év telt el bevándorlás nélkül; Brazíliának mint vitaminra, úgy van szüksége az idegenekre, hogy ezek pezsdítsék a nemzet vérkeringését.”¹¹ Számos tanulmány jelenik meg, melyek nemzetközi példákat említenek, legtöbbször az Egyesült Államokra, Kanadára, Ausztráliára és Argentínára hivatkozva. Az IRO megalakulásában Brazília számára vissza nem térő alkalmat látnak: „Az ország jelenlegi pénzügyi állása nem engedné Brazíliának, hogy bevándorlók ezreit fogadja, hacsak nem használjuk ki a most felkínálkozó, kedvező lehetőséget... Az IRO elvállalta a bevándorlók szállítási és egyéb kezdeti költségeinek fedezését. Ez Brazíliára nézve annyit jelent, hogy míg normál körülmények között egy bevándorlónak az országba való érkezése 3-4 ezer cruzeiróba kerülne, most 70 cruzeiróra csökken fejenként.”¹² A brazil félre eső költségeket az Unió állja, míg az államok gondoskodnak az adminisztrációról és az újonnan érkezettek mielőbbi munkába állításáról.

A jelentkezők közötti előzetes szelektálás során nem támasztottak szigorú követelményeket. Kizáró okként szerepel a büntetett előélet, a náci múlt. „Állandó” típusú vízumot rendszerint akkor adtak, ha az illető munkaszerződést vagy brazil állampolgár garancialevelét bírta. Ha ezzel nem rendelkezett, de fel tudta mutatni mesterlevelét vagy diplomáját, elnézték a munkaszerződés vagy garancialevél hiányát. Az életkort csak egyedülálló férfiak és nők esetében szabták meg 14 év felett, illetve 60 év alatt. Előnyben részesítették a produktív munkaerőt, ahogy az a következő adatokból is kitűnik: az IRO segítségével, 1947 májusától 1948 szeptemberéig Brazíliába érkező külföldiek életkor szerinti megoszlásában a produktív munkaerő, azaz a 18-44 év közötti férfiak és nők 66%-ot tesznek ki, a 18 év alattiak 21%-ot, a 44 év felettiak 13%-ot. Kötelezővé tették az orvosi vizsgálatot, mely annak ellenére, hogy több oldalú, alapos kivizsgálást irányoz elő, legtöbbször egy röntgenfelvétellel pár óra alatt bonyolódott le (Decreto-Lei No 7967; 1945. szeptember 18. és Decreto No 23.350; 1947. július 15.).

Az IRO-val 1947 májusában érkezik Brazíliába az első menekülteket szállító hajó, és egészen 1949 szeptemberéig folyamatosan jönnek az újabbak. 1947 májusa és 1947 szeptembere között az IRO segítségével 22.609 fő érkezett Brazíliába. Ezek többsége São Paulo, illetve a többi déli állam területére ment.

Európai menekültek Brazíliában, államonként, 1947-1949.

állam	1947	1948	1949	Total
Sao Paulo	2540	3726	4813	11079
Paraná	481	960	3165	4606
Rio Grande do Sul	206	566	1388	2160
Rio de Janeiro	131	123	299	553
Santa Catarina	-	3	757	760
Minas Gerais	58	73	332	463
egyéb államok	72	553	2363	2988
Összesen	3488	6004	13117	22609

Forrás: Boletim do Departamento de Imigração e Colonização No 5, 1950., 7-37.

A São Paulóba érkezettek nemzetiségi megoszlása a következő: lengyel 28,7 %; ukrán 10,9%; német 8,7%; magyar 7,9%; orosz 7,7%; jugoszláviai 7,2%; egyéb 28,9%.

Az IRO által letelepített menekültek foglalkozási megoszlása, 1947-1949

Mezőgazdasági dolgozók	24%
Technikusok	21%
Kereskedelemben dolgozók	11%
Szabad foglalkozásúak	6%
Tanulók	2%
Művészek	1%
Egyéb	35%

Forrás: Boletim do Departamento de Imigração e Colonização No 5, 1950., 7-37.

A foglalkozás szerinti megoszlásból kitűnik, hogy Brazília már nem feltétlenül a mezőgazdasági dolgozókat részesíti előnyben, habár számbelileg az első helyen állnak; a nemzeti ipar fejlődésével technikusokra és szakemberekre volt szüksége az országnak. E szempont jelentősen közrejátszott a külföldiek Brazíliába való befogadásában.

1950-ben a nép újra bizalmat kölcsönzött Gatúlio Vargasnak, aki másodszor is elnök lett. Új politikájának megfelelően a bevándorlók ügyét is központi ellenőrzés alá kívánta helyezni. Így 1954-ben, a Mezőgazdasági Minisztérium joghatósága alatt megalakult a Nemzeti Bevándorlási és Kolonizációs Intézet (Instituto Nacional de Imigração e Colonização) (Lei No 2163; 1954. január 5.). Feladatai közé tanozott, hogy dolgozzák ki a Brazíliába bevándorolni kívánók előzetes szelekciójának követelményeit. Az intézet feladatául szabták, hogy irányítsa mind a nemzeti, mind a külföldi vándormozgalmat, s jutassa munkához az érkezőket az iparban vagy a mezőgazdaságban, az utóbbiban a kisbirtok alakulását serkentve. Az új intézet kezébe került az Unió államaiban működő összes, külföldi munkaerővel, illetve a belső népességmozgással foglalkozó intézmény felügyelete. Az intézet anyagi alapjának egy részét a spontánul Brazíliába vándorlóktól szedett bevándorlási illetékből fedezik, illetve az intézet megalakulásával automatikusan megszüntetett egyéb bevándorlásügyi adminisztrációs intézmények vagyonából (Földbirtok és Kolonizációsügyi Ügyosztály [Divisao de Terras e Colonização], Nemzeti Bevándorlásügyi Osztály [Departamento Nacional de Imigração], Bevándorlási és Kolonizációs Tanács [Conselho de Imigração e Colonização]).

1964-ben összeomlik a demokratikus berendezkedés és kemény diktatúra veszi kezdetét a hadsereg vezetésével. A Brazíliába érkező külföldiek számára 1969-ben és 1970-ben új törvényeket hoztak, módosítva, illetve újraszabályozva a már érvényben levőket. Hatályba helyezésükkel a nemzeti biztonságot, Brazília etnikai összetételét, alkotmányos berendezkedését, gazdasági és kulturális érdekeit kívánják szolgálni. Az eddigi hét típus helyett a hatóságok ezentúl hatféle kategóriában adhatnak vízumot (1981-től visszaáll a hetes rend, mert bevezetik a tiszteletbeli vízumot is, Lei No 6964; 1981. december 9.): 1. tranzitvízum, 2. turistavízum, 3. ideiglenes vízum, 4. állandó vízum, 5. hivatalos vízum, 6. diplomatavízum. Állandó vízumot a Brazíliába letelepedési szándékkal utazók kaphatnak, amennyiben a megfelelő dokumentumokat (útlevél, egészségügyi vizsgálat negatív lelete, születési vagy házassági anyakönyvi kivonat, nemzetközi oltási igazolvány) felmutatják és az előzetes szelekción átesnek, megfelelve az itt felállított követelményeknek. Az „állandó” vízum típusa kétféle lehet: egyszer, ha egyénileg, támogatások nélkül igényelt; speciális, ha valaki ezt az állami szubvenció segítségével veszi igénybe. A törvények szigorúan szabályozzák a Brazíliában élő, de nem brazil állampolgárságú külföldiek jogait (DecretoLei No 941; 1969. október 13. és Decreto No 66.689; 1970. június II.):

- nem lehet tulajdonosa brazil hajóknak, nem lehet hajóügynök;

- nem lehet újságtulajdonos, rádió- vagy televízió-társaság tulajdonosa, ezen médiák részvényese vagy tanácsadója sem;
- halászatra, talajkutatásra, bányászati lelőhely kiaknázására, vízienergia hasznosítására nem kaphat engedélyt;
- nem lehet közpénzekkel foglalkozó ügynök, árverező, vámos;
- nem lehet határzónában földtulajdonos, gyártulajdonos, üzlettulajdonos és kereskedő;
- a szakszervezeti mozgalmak vezetésében nem vehet részt;
- nem lehet révkalauz;
- rádió adó-vevő készüléket, még amatőr szinten sem működtethet;
- nem teljesíthet tábori lelkesítő szolgáltatást;
- nem folytathat politikai tevékenységet, nem kapcsolódhat bele az ország közügyeibe, nem szervezkedhet, nem alakíthat egyesületeket, propagandát sem folytathat a már létezők javára;
- nem szervezkedhet sem vallási, sem jótékonyági céllal;
- ha egy klub tagjainak több mint fele külföldi, engedélyt kell kérnie a működéshez az Igazságügyi Minisztériumtól, az alapszabályzaton esett változásokat 30 napon belül jelentenie kell.

Az 1970-es dekrétum ezenkívül rendelkezik az 1938 óta a külföldieknek adott személyi igazolványról is - az ún. „19-es modellről”, melyet most újjal váltanak fel. (Modelo 19; Decreto No 3010; 1938. augusztus 20. A különféle hivatalos dokumentumok közül a 19-es sorszámú volt az, melyet a Brazíliába érkező bevándorlók kaptak mint személyi igazolványt.) Lényegesen csökkentik a különböző hivatalos papírok számát, összesen hétre, ebből a 6-os számút adják az országba érkező külföldieknek, akik „állandó” vízummal jönnek; a 7-es számút a politikai menedékjogot kérőknek („6-os”, illetve „7-es modell”).

1980-ban törvény mondja ki egy tulajdonképpen csak nevében új intézmény megalakulását, a Nemzeti Bevándorlási Tanácsét (Conselho Nacional de Imigração), mely jogállását 1981-ben módosítják (Lei No 6815; 1980. augusztus 19. és Lei No 6964; 1981. december 9.). Feladatköre a volt Nemzeti Bevándorlási és Kolonizációs Intézet feladataival lett azonos.

Állampolgárság

A brazil állampolgárság felvétele feltételekhez kötött. A törvények szerint a következők minősülnek braziloknak (a mostanáig hatályos 1949-es, 1957-es, 1970-es és 1980-as törvények alapján. Lei No 818; 1949. szeptember 18., Lei No 3192; 1957. április 7., Decreto No 66 689; 1970. június 11., Lei No 6815; 1980. augusztus 19.):

- a, brazil állampolgárok Brazíliában született gyermekei;
- b, nem brazil szülőktől Brazíliában született gyermek, abban az esetben, ha a szülők nem a másik ország érdekeinek szolgálatában, vagyis nem hivatalosan tartózkodnak Brazíliában;
- c, brazil szülőktől nem Brazíliában született gyermek, ha a szülők Brazília szolgálatában, vagyis hivatalosan tartózkodnak külföldön;
- d, az, akinek brazil házastársa vagy brazil gyermeke van;
- e, a brazil állampolgárság felvételét kérelmezők közül azok, akik a brazil törvények szerint ezt elnyerik.

E pontok közül az utolsó az, amely egyértelműen a Brazíliába érkező és itt letelepedő bevándorlókra vonatkozik. Ahhoz, hogy valaki az e, pont szerint megkaphassa a brazil állampolgárságot, több, a törvény által előírt követelménynek kell megfelelnie (Decreto No 66 689; 1970. június 11.):

- minimum 4 éves, megszakítás nélküli brazil területen való tartózkodás az állampolgársági kérelmet közvetlenül megelőző időben;
- portugál nyelv ismerete (írni és olvasni tudás);
- olyan foglalkozás, illetve akkora vagyon, amelynek segítségével a kérvényező magát és családját eltarthatja;
- erkölcsi feddhetetlenség, illetve a brazil törvények ítélkezését alapul véve egy évesnél hosszabb idejű börtönbüntetéssel sújtható vétség vagy bűn hiánya;
- jó egészségi állapot.

Bármely nemzetiség személy azonnal megkaphatja a brazil állampolgárságot, ha brazil házastársa van; ha brazil gyermeke van; ha akkora földtulajdont vagy egyéb természet ingatlant tud felmutatni, mely a Brazíliában az adott időszakban érvényben lévő minimálbér legalább ötvenszeresének felel meg. (Az 1980-ban hozott, 6815. számú törvény [1980. augusztus 19.] megszünteti annak lehetőségét, hogy meghatározott vagyon birtoklása esetén könnyebben meg lehessen kapni a brazil állampolgárságot.)

A portugál bevándorlók kivételt képeznek. Nekik csupán a Brazíliában való megszakítás nélküli tartózkodásnak kell eleget tenniük, melynek ideje esetükben 1 évre csökken. A Brazíliában élő portugálok kitért szerepét megerősíti egy, a brazil fővárosban Portugália és Brazília között 1971. szeptember 7-én kötött egyezmény, melynek értelmében nemcsak a Brazíliában élő portugálok, hanem a Portugáliában élő brazilok is ugyanolyan politikai jogokkal bírnak, mint az adott ország polgárai. Az egyedüli kritérium, mind a Brazíliában tartózkodó portugálok, mind a Portugáliában tartózkodó brazilok esetében az adott országban való 5 évi, megszakítás nélküli tartózkodás. Ez az egyezmény automatikusan kizárja az analfabétákat, kik közül egy 1957-es törvény (Lei No 3192; 1957. július 4.) szerint a brazil állampolgárság felvételekor a portugál nemzetiség analfabéták még kivételt képeznek - ők a portugálul való írni és olvasni tudás feltétele alól mentesültek. Az 1970-es évekig a brazil állampolgárságot felvett külföldiek és a született brazilok között a törvénykezés különbséget tett. 1974-ben ezt eltörlik és hatályon kívül helyezik mindazokat a törvényeket, illetve rendeleteket, melyek e két esetet megkülönböztetik. Ettől kezdve csak a „brazil” elnevezést használják.

Brazília mint multikulturális társadalom

Már a múlt századi leírások hangsúlyozzák a Brazíliába letelepedési szándékkal érkező külföldiek beilleszkedésének zökkenőmentességét, s azt, hogy viszonylag probléma nélkül integrálódnak. A brazil állam sohasem korlátozta a különféle etnikumok együttélését, nem gördített akadályokat ezek csoportokba tömörülése elé. Soha nem hozott olyan korlátozó törvényeket, melyek szokásaik, nyelvük továbbélését, közösségeik tevékenységét vagy vallásuk szabad gyakorlását akadályozták volna. Ez alól csupán egy, a második világháború alatt hozott rendelet a kivétel, mely a tengelyhatalmak országaiból származó bevándorlók szervezkedési jogait korlátozta. Ennek értelmében feloszlatták közösségeiket, illetve élükre brazil megfigyelőket helyeztek, kiknek felügyelete alatt a társaságok tovább működtek. Ez gyakorlatilag csupán az adott klubok, közösségek nevének megváltozását hozta magával, semmi többet, mivel a brazil intendáns legtöbbször nem beszélte az adott közösséghez tartozók nyelvét, s a bevándorlók közül sokan pedig csak gyengén tudtak portugálul. A volt tengelyhatalmaktól származó bevándorlók szervezkedésének korlátozását csak 1974-ben vonták vissza.

A brazil állam magatartásának köszönhetően a bevándorlók hamar beilleszkedtek a brazil hétköznapiakba, de ugyanakkor egymástól el is különülnek mind a mai napig a bevándorlók és leszármazottaik bizonyos nemzetiség csoportjai. Könnyen különbséget lehet tenni az ország úgynevezett „nemzetiségi régiói” között: Az ország északi felében nem

beszélhetünk számottevő külföldi jelenlétről, Pernambuco államot kivéve, ahol még ma is nagyobb számban élnek a 17. századi holland támadások, illetve területfoglalások eredményeképpen holland leszármazottak.

A külföldi bevándorlók és leszármazottaik zöme a déli államokban él. Egyrészt a gazdaságilag fejlett Dél munkaerő-szükséglete vonzotta ide őket, másrészt az, európai ember számára elviselhetőbb klíma. A 19. század hatalmas bevándorlókullámaival érkezett német telepesek az ország legdélebbre fekvő államaiban (Rio Grande do Sul, Santa Catarina) telepedtek le, ott, ahol alkalmuk volt kisbirtok létesítésére, önálló gazdálkodásra. E két állam közül Santa Catarina emelkedik ki, ahol a mai napig a legtöbb német leszármazott él. Ezeken a területeken az építkezésben is a német hagyományokat követik, az utcákon többször üti meg az arra járó fülét német szó, mint portugál. A déli államok közül Paranában a második világháború után a lengyel jelenlét vált meghatározóvá. Ez nem véletlen, hiszen az IRO-val Brazíliába érkezett külföldiek közül a lengyelek állnak az első helyen. Megközelítőleg 80-90 százalékuk Paranába telepedett le. Brazíliában az első helyen számbelileg a portugálok és leszármazottaik állnak. Ezek többsége Rio de Janeiróban él. Itt élnek az ún. „400 éves portugálok”. Ők alkotják a brazil elitet; egészen Brazília felfedezésének koráig vissza tudják vezetni a családfájukat. A portugálok után számbelileg az olasz és spanyol leszármazottak következnek. Ezek központja São Paulo állam. São Paulóban él a legtöbb távol-keleti és arab bevándorló is. Az ázsiaiak közül a japánok, az arabok közül a szírek és libanoniak állnak számbelileg az első helyen.

A latin (portugál, olasz, spanyol) bevándorlók, noha megőrizték származásuk emlékét, hasonló mentalitásuknak és nyelvüknek köszönhetően hamar beolvadtak a befogadó ország népességébe. Rájuk nem jellemző, hogy nemzetiségi, azaz leszármazási alapon csoportokat alkotnának, és a brazil nemzet értékeit egy „spanyol életstílust”, „olasz életstílust” vagy „portugál életstílust” híven őrző kis etnikai közösséggel gazdagítanak. Nem jellemző rájuk, ahogy közös származásukra való tekintettel fokozott mértékben összetartsanak. A latin leszármazottak és bevándorlók nem tömörülnek kolóniákba, nem alkotnak zárt közösségeket. Ezzel ellentétben állnak a déli államok német települései (Sao Pedro de Alcantara, Blumenau, Joinville); a São Paulo városához közel eső Holambra nevű holland; a São Paulo és Rio de Janeiro állam határán az Itatiaia nemzeti parkban található finn kolónia; a São Paulo államban, Cotia néven alakult japán kolónia. Jellemző rájuk, hogy etnikai alapon különülnek el, de egy-egy termék gyártására is specializálódtak, például a déli német területeken fejlett a textilgyártás, Holambrában a virágnemesítés és kertészet, Cotiában a zöldségtermesztés, míg Itatiaiaiban a kézművesség.

Hasonló folyamat figyelhető meg az egyes mikroközösségeken belül is. A latin családok esetében nem jellemző a hozott nyelv használata, brazilul beszélnek. A nem latin leszármazottak családjai között gyakoribb az egymás közötti összeházasodás, és nyelvüket is igyekeznek hosszabb távra is fenntartani. Ennek gyakran az az „ára”, hogy nem ismerik az adott nyelv, adott országbeli, „élő” változatát. A nem latin közösségek fiataljai nemegyszer etnikai alapon keresik egymás társaságát. São Paulo város különböző negyedeiben élnek a távol-keletiek, szírek, olaszok, zsidók. Mellettük természetesen minden más nemzetiség képviselteti magát. Nagy számban élnek itt örmények, lengyelek, baltikumiaiak, magyarok, németek. A különböző nemzetiségek, illetve ezek leszármazottai klubokat, kulturális- vagy sportközpontokat alapítanak. A brazil állam nem áll ennek útjába, inkább támogatja az ilyen jellegű kezdeményezéseket. Az utóbbi években rendszeresen megtartják a *São Paulói Nemzetek Vásárát*, ahol a különböző közös etnikai hátterű közösségek bemutatják a braziltól eltérő szokásaikat, ételeiket, népművészetüket, egyszóval kultúrájukat.

A brazíliai bevándorlók származását tekintve a bevándorlás folyamata több periódusra osztható. A 19. század végétől az első világháborúig és az ezt követő néhány évben az európai, főleg olasz, spanyol portugál, német és a volt Osztrák-Magyar Monarchia területéről

származó bevándorlók érkeznek Brazíliába. São Paulo az 1920-as évek után szűnik meg olasz város lenni: a két világháború között sok zsidó érkezik, a második világháború után pedig a német és ausztriai területek menekülttáboraiból érkező baltikumiak, lengyelek, ukránok, oroszok, magyarok, románok „csehszlovákiaiak” színesítik a képet. Egy 1955-ös kimutatás szerint São Paulo városában a második világháború utáni bevándorlás eredményeképpen megjelennek a statisztika által „egyéb etnikum”-ba sorolt csoportok. Az „egyéb etnikum” kategóriába esik a portugál, olasz, spanyol és japán bevándorlókon kívül az összes többi kelet-európai is.

Közép- és Kelet-Európából érkezett bevándorlók São Paulo városban, 1955.

Lengyel	17309 fő
Román	10491 fő
Jugoszláviai	5214 fő
Magyar	5119 fő
Orosz	4384 fő
Lett	3102 fő
Csehszlovákiai	2941 fő
Ukrán	631 fő

Forrás: A Cidade de São Paulo. São Paulo, Companhia Editora Nacional, 1960. II. kötet, 195.

A negyvenes évek végére lezárul a háború utáni menekültek ügye, és ezzel minimálisra csökken az európai bevándorlók száma. Ezzel párhuzamosan az ötvenes években nő a távol-keleti, ezen belül is a japán bevándorlók száma; míg száz éve, az 1850-es években a brazil állam még tiltotta a távol-keleti elemek bevándorlását. A helyzet a 20. század közepére gyökeresen megváltozik, mivel éppen ezek a csoportok és az arabok szolgálnak a brazil bevándorlás fő forrásául. 1963-ban Brazília és Japán között egyezmény születik, melynek értelmében Brazília vállalja, hogy évente adott számú japán bevándorlót befogad, minek fejében Japán teret enged a brazil exportnak. Az 1970-es évek elején, az ún. „brazil csoda” (1967-1973) idején maga a dél-amerikai kontinens az, mely a Brazíliába érkező külföldiek legfőbb forrásául szolgál. Az 1970-es népszámlálás adatai szerint Paraguay 18632 fővel, Argentína 14536 fővel járult hozzá a Brazíliában élő „egyéb etnikumok” számához; ekkor az „egyéb etnikumok” összlétszáma 149701 fő. A portugálok, olaszok, spanyolok és japánok adják az 1970-ben összeírt Brazíliában letelepedett külföldiek 75%-át, azaz 817520 főt.¹³ A helyzet azonban hamar megváltozik, mert a nyolcvanas évektől kezdve Brazília többé nem az új hazát kereső dél-amerikai, európai vagy távol-keleti tömegek álma. Ugyan 1982-ben immár több millió brazil választ kormányzót, polgármester és képviselőket - az első demokratikus választás éve az 1964-es katonai puccs óta -, de a politikai fejlődés mellett 1983-tól jelentkezik a pénzügyi válság, mely komoly csapásokkal sújtja a brazil gazdaságot, egészen napjainkig.

Jegyzetek

- 1 Arquivo de Estado de São Paulo, T.I., Imigração, Cx. 1. Z 1856-1886 - a Telepítési Bizottság megbízásából Nabuco de Araújo jelentése Canoas kolóniáról, 1886. július 13.
- 2 Egyéb források egészen az első világháborúig követik a szubvencionált bevándorlók számát, melyek szerint ez São Paulo állam 1820 és 1913 között az összes bevándorlók számának 62%-át teszik ki, azaz 893.569 főt. Doria de Vasconcellos, H: Alguns Aspectos de Imigração no Brasil. *Boletim do Serviço da Imigração e Colonização*, No 3; 21-22.
- 3 Celso Furtado: *Formação Econômica do Brasil* (22. kiad.) São Paulo, Companhia Editora Nacional, 1987. 128.; Caio Prado Junior: *História Econômica do Brasil* (17. kiad.) São Paulo, Editora brasiliense, 1974. 188.
- 4 Eduardo Prado: *Imigração* São Paulo, 1889. Az első rendszerező-összefoglaló mű a brazil bevándorlóról.

- 5 Doria de Vasconcellos, H.: O Problema de Imigração paca São Paulo e o Brasil em Face dos Dispositivos Constitucionais e da Lei de Imigração que Deve Ser Aprovada pela Camara dos Deputados. *Observador Economic*, No 5, 1937. április 69.
- 6 Decreto No 2400; 1913. július 9., 1. cikkely.
- 7 *Boletim do Departamento de Imigração e Colonização*, No 4, 1941., 9.
- 8 *Boletim do Departamento de Imigração e Colonização*, No 5, 1950., 7-37. Ezeknek a számoknak ellentmondanak a Vernant adatai, aki az IRO kimutatására hivatkozva azt állítja, hogy az 1947. július 1-jétől 1951. július 30-ig a Latin-Amerikába érkező zsidók száma 3000 fő. Vernant, Jasquest: *The Refugee in the Post-War World*. Genova 1951. 48.
- 9 Plinio Silveira Mendes (a SIC vezetője az adott időben): São Paulo e seus Servicos Administrativos de Imigração. *Boletim do Departamento de Imigração e Colonização*, No 4, 1941., 85-99.
- 10 A speciálisan ideiglenes vízum olyan, 180 napnál hosszabb ideig Braziliában tartózkodni kívánó embereknek adható, kik nem akarnak az országban megtelepedni.
- 11 Hélio Lobo: O Drama dos Deslocados. *Boletim do Departamento de Imigração e Colonização*, No 5, 1950., 89-97.
- 12 Hélio Lobo: O Drama dos Deslocados. *Boletim do Departamento de Imigração e Colonização*, No 5, 1950., 90.
- 13 Olavo Baptista Filho: Contribuicao do Imigrante na Economia Brasileira. *Jornal do Imigrante*, No 47. IV. 1982. február, 2-3.

ANTÓNIA KOVÁCS:

IMMIGRATION POLICY AND IMMIGRATED MINORITIES IN BRAZIL

This study gives a detailed history of Brazilian immigration policy by analyzing the country's immigration laws. She presents how much the process of immigration was subject to the economical situation of Brasil. Her sources are mainly the publications of the Brazilian Institute of Statistics, the country's codes of law and the issues of institutions written about Brazilian immigration. However, in spite of this rich material, the various statistics often do not tally with each other, and they are not easily accessible, due to the enormous dimensions of the country. The study presents how the immigration increasingly focused on Sao Paulo, and how various institutions tried to give a solution for problems concerning immigration. Finally it tries to give to present Brasil's multicultural character on the basis of fieldwork reports and personal experiences.